

En hög med virke har levererats till byggleken nere på Stadsmuseets gård där bygget är i full gång. På planket står det till exempel "Varför är skolgårdar ödsliga asfaltöknar?" och "Bilar har fina varma hus där dom kan träffas. Varför har inte människor?"

FOTO: ARKIV FÖR AKTION SAMTAL OCH ARKIV SAMTAL

Skrot och byggmaterial levereras till Sofia skolgård.

FOTO: ARKIV FÖR AKTION SAMTAL OCH ARKIV SAMTAL

Barn i stan I

Så började en folkrörelse för bättre barn- och stadsmiljö

På detta och nästa uppslag skriver Helena Friman och Elisabeth Edsjö en historik och debatt om barns utemiljö. De är båda medlemmar i BUMS – Barns utemiljö i staden – ett nätverk av personer som i sina yrken på olika sätt tidigare arbetat med barns miljö. De studerar förskolegårdar i genomförda och planerade bostadsområden och är djupt oroad över krympande ytor och tristess. De anser att barns utemiljö måste få en mycket större plats i medvetandet och i planeringen, både hos föräldrar, förskolepersonal, planerare och beslutsfattare.

I Stockholm var 1960- och 1970-talen barnens årtionden. Intresset för barn och deras liv i staden väcktes och utvecklades med stormsteg.

Parkleken, som hade startats på försök av Stockholms parkförvaltning redan 1927, hade blivit en älskad och viktig tillgång och förvaltningens mest personaltäta verksamhet; i slutet av 1970-talet fanns 195 lekparkar med personal, drygt hälften var öppna också på vintern.

Skolgårdslek startades på försök av parkförvaltningen på 1960-talet. Några timmar om dagen kom lekledare över till närbelägen skola för att leka

med barnen. Verksamheten var uppskattad av barnen och lärarna märkte att det blev lugnare på lektionerna. I slutet av 1970-talet fanns skolgårdslek på 451 skolor.

Många politiskt aktiva unga människor ägnade tid och kraft åt stadsbarnens torftiga lek-miljöer. Bilar överallt, inga bäckar att dämna upp, inga höstackar att hoppa i. Hur skulle stenstaden och de biltäta förorterna planeras bättre för barn?

Sommaren 1968 blossade en barnkulturdebatt upp med utgångspunkt i Barnens Dags verksamhet i Stockholm, som kritiserades för att vara

för kommersiell – det fanns ingenting för barn på Barnens Dag, allt kostade pengar och var dyrt. Några ungdomar, "Skrotmånegruppen", fick fria händer att i en del av Vasaparken ordna något för barn att göra själva utan att det kostade inträde. (Skrotmånen var en barnteaterföreställning på Pistolteatern 1967, som satte igång allting.) Innan någon riktigt hunnit förstå vad man gått med på etablerades bland annat en jättestor bygglekplats vars rykte på några timmar spreds till alla Vasastans ungar, som strömmade dit. Föräldrarna kom efter. Och journalisterna. När Barnens Dageveckorna var slut krävde både barn och

föräldrar att byggleken skulle vara kvar. Vasastans byalag bildades och det blev början till en folkrörelse för bättre barn- och stadsmiljö.

Skrotmånegruppens verksamhet fortsatte på flera platser, en växande grupp människor från olika yrkesområden, över huvud taget folk som ville ändra på barnens miljö drogs in i arbetet – daghemspersonal, lärare, studenter, arkitekter. Flera hundra människor deltog i planerna på att genomföra olika aktioner och en stadsgerilla formerades. Varje grupp arbetade i stort sett självständigt fram sin aktion efter eget huvud, tider och massmedia-

"Barn har inga överkomliga faror nu för tiden. Deras värld är antingen små, färdiga leksaker med avslipade hörn, eller riktiga livsfarliga bilar. Det finns inget som är farligt, som man kan klara av. Och då får man ingen användning för sin duktiga kropp... Och när man kommer upp i höjden här (på bygget), eller ska spika i nåt på utsidan, svårt, får man skärpa sig för att klara av det. Och då tar man till reserven och blir fruktansvärt vaksam. Vilket FÖRHINDRAR olyckor. Att det är farligt här förhindrar olyckor. Det har vi statistik på."

Ur Aktion Samtal, stencil Om bygglek och om att förändra världen, april 1969.

FOTO: ARKIV FÖR AKTION SAMTAL OCH ARKIV SAMTAL

Fem små gårdar i ett kvarter på Östgötagatan förvandlades till en stor bilfri, kuperad lekplats när Aktion samtal svetsade ner järnstaket som skilde dem åt.

FOTO: ARKIV FÖR AKTION SAMTAL OCH ARKIV SAMTAL

kontakter samordnades.

På hösten genomfördes så Aktion Samtal på gatan, på bakgården, i förorten, på skolgården, på den kommunala lekplatsen, för att visa på alternativ, så här kan det se ut. En serie snabba aktioner tidigt på morgnarna dag efter dag en hel vecka. På varje ställe flygblad som förklarade vad som hände och varför, dessutom kaffe och pepparkakor, gott om vänlighet och människor som var där för att diskutera med de kringboende eller med bilisterna. Noggrann inbjudan till massmedia så att aktionerna fick spridning. Och allt innan polisen hann reagera och stoppa det hela.

"Det började vid 5-tiden en lördagsmorgon på en bakgård

på Östgötagatan på Söder. Några aktivister svetsade ner de stängsel som delade av gården i små isolerade gårdar och istället iordningställdes sandlådor och parkbänkar, kaffebord och plakat som uppmanade de förvånade hyresgästerna att komma ner och fika med sina grannar. Massmediauppbudet var kompakt och bakom TV-fotografierna stod poliserna handfallna, om de inte satte sig och tog en kopp kaffe själva.

Lennart Hyland inledde senare på kvällen sin stora familjeunderhållning Timmen i den då enda TV-kanalen med reportage från platsen. Därigenom blev aktionerna snabbt kända i hela landet.

Nästa morron var det Sofia skolgård, också den på Söder, som fick en bygglekplats. Dan

därpå stoppades genomfarts- trafikerna i förorten Årsta av aktivister som bjöd på kaffe och pepparkakor och resonerade med barnfamiljerna på torget om miljön i Centrum. En lekplats på Nytorget på Söder fick nästa dag lastbilslas med skrot och bygglekmaterial bland de spartanska gungställningarna och så fortsatte det. Efter detta massiva utbud av miljöaktioner var också närmiljö och barnmiljö debattfrågorna för dagen i media och hos stockholmarna."

(ur *Om Skrotmånen*.

Avantgardeteater för barn...och vad det utvecklades till. Rolf Olle Nilsson 1996. Stencil.)

Även kulturinstitutionerna hängde på intresset för barnens miljö. Utställningen *Modellen* på Moderna museet 1968 hade barnen i fokus. Stockholms stadsmuseum öppnade Hyllan, ett stort lekrum under Ryssgården med sluttande golv som man kunde rulla nedför i stora färgglada rullar. En jättestor låda med skumgummikuddar, "hoppskummit", fick ersätta höstacken. Också

Stadsmuseet fick en bygglekplats, sommaren 1969 reste sig ett jättehögt torn av trä på museigården.

År 1971 trädde särbeskattningsreformen i kraft i Sverige, det dubbla grundavdraget för gift man med hemmafru försvann och likaså hemmafruarna som nu gick ut i yrkesarbete.

Hos finansborgarrådet John Olle Persson i Stadshuset satt inte så sällan grupper av unga föräldrar i skarpa men vänliga samtal och krävde plats för barnen.

Och många daghem byggdes, ofta i friliggande byggnader med stora gårdar.

Helena Friman, författare, stockholmshistoriker.

"På hösten genomfördes så Aktion Samtal på gatan, på bakgården, i förorten, på skolgården, på den kommunala lekplatsen, för att visa på alternativ, så här kan det se ut"